

Nyíregyháza

halk töprengések

Aki csak az irodalomból ismeri a várost – Krúdyból ismeri. Úgy, ahogy egykori kolozsvári háziasszonyom, Klarissza ismerte. Mert ismerte, bár sosem járt ott. Klarissza megért két háborút és három rendszerváltást, egyenes derékkal járó gyönyörű papkisasszony volt, ami csak annyit jelentett, hogy a vidékre szorult arisztokrácia egyik leánya, *paplány*, akitől ha megkérdezték, hogy ki az író, azt mondta, hogy: természetesen Krúdy. Klarissza rongyosra olvasta a mestert, akinek a szava egyszerre volt költészet és próza, aki a földszintes házak, fojtó nehéz bársonyfüggönyök, kis szobák, titkos budoárok, csipkék, színes szalagok, finom hajfűrtök, falusi és városi illatok, de mindenekelőtt a nők, ó, a nők olyan világát őrizte, ahová ő maga is tartozott. Igen, a karcsú bokák, fellibbenő szoknyák, sápadt költők, epelkedő fiatalemberek és lopott csókok világát. Ahol a kisasszonyok egyszerre voltak dámák és gazdasszonyok, akik a Chopin-etűdök után könyéig feltűrt ruhaujjal hófehér karocskákat villantva gyúrták a tésztát. Klarissza tulajdonképpen maga is Krúdy-figura volt, de erre csak későn jöttem rá, akkor, amikor szikáran, a hajdani szépséggel az arcán ott állt az ajtóban, és nem ismert meg, mert a kórság már birtokba vette a szellemét is.

Ott volt a város, a Krúdyé, Kolozsvárott is minden házban, ahol élt egy Klarissza.

Egy kolozsvári, vagy inkább sztánai szerint a városok élnek és halnak, akár az ember. „Vajon az épületek, az utcák és terek, a kocsik és autók, villany és aszfalt meg a csúfolódó, tülekedő emberek teszik-e a várost, aki íme, szintén születik és él, beteg és egészséges, vidám és gondokkal vajúdik, duzzad, vagy sorvadva zsugorodik, bölcs avagy bolond és egyszer meghal? Születik, él és meghal, mint az ember. Egyik város hamarább, másik később, de mindenik kivétel nélkül elmúlik. Mert minden szerves lételegységnek ez a sorsa, és minden város szerves lételegység” – írta Kós Károly.

Mi hát egy város lényege? Aki csak az irodalomból ismeri Nyíregyházát – elsősorban Krúdyból ismeri. És milyen volt valójában az ő városa?

Először is: csupa sejtelem – titkokban élő szépasszonyok, finom gavallérok, hallgatag korhelyek, dolgos parasztok világa. Utána pedig: a szabad asszociációk örök gyökere – mert a Morgóban nyugovókról rögtön a Házsongárdban nyugovók jutnak az eszünkbe. Az ábrándos Szentmihályi utca a kincses városi Kétvízköz alacsony házait, a boltozatos sóstói út, ahol a tölgyfák egymásba borultak, a kolozsvári sétateret idézik. Pedig milyen két különböző élete volt a két városnak, Kolozsvárnak és Nyíregyházának, Nyíregyházának és Kolozsvárnak. Lehet, hogy egyik már öregedő anyóka, a másik pedig még ifjú menyecske?

Majdnem ugyanannyi időt éltem mindkét városban, de más életkort őriznek számomra, más élményeket. Kolozsvár maga volt az ifjúság, ott szakított velem mindhárom szerelmem. Nyíregyháza már valami egészen más.

Nézem az épületeit. A régít keresem. Az ismerőst. Régi képeslapok jutnak eszembe. Montázs 1903-ból – kép a város jövőjéről, ahogy azt akkor gondolták. Léggömbök szállnak a levegőben, és valamilyenféle légi vasúti sín is van ott, amely nem kapaszkodik sehova, csak át-szeli a levegőget a láthatárig. Minden városnak volt ilyen színes, festett fotográfiája, ilyen képes levelezőlapja akkortájt. Ez a kép akár Udvarhely is lehetne. Vagy Kolozsvár.

Nézem az épületeit. Mi az, ami maradt, megmaradt a plázák, üzletközpontok állandóan és gyorsan változó világában a város arca mélyén? Az egymásba kapaszkodó kis terek. A város, ahol helye van a *gyűttmentek*nek is, a betelepülőknek, az idegeneknek. A nagy tirt-pák város, amelyet hétköznapi úgy laknak lakói, mintha parasztok lennének, vasárnap pedig úgy, mintha urak. Ahol a fény, a máz, a homlokzat mögött ott van a fortyogó fazekak, a töltött káposzta, a lapcsánka világa. A város, amelyben ott van dzsenti nemtörődömsége, azé a fajtaé, aki elfogadja a mást, beengedi a szomszéd utcába az idegent, még akkor is, ha az új idők új szeleit hozza, mert a lelke mélyén tudja, hogy úgyis ő éli túl, olyan szívósan, mint a homok, amelyre a város épült. Van-e olyan így egy évtized után, hogy az én Nyíregyházám? Mi jut eszembe először, ha rágondolok?

Valamilyenféle nyugalom. Nem apátia, nem csönd, csak egyfajta nyugalom. Talán a csöndes víztükör nyugalma, amelyet elkerülnek a nagy szelek. Aki igazán nagy szeleket akart érezni, az elment innen. A város jó motyóval tudott mindenkit útjára bocsátani. Itt csendesen zizegő szelek vannak. A csendesen zizegő levelek mögött a temetőben pedig ott van Krúdy Gyula Morgója.

Nézem az épületeket. Otthon vagyok bennük és velük. Nézem a mára már összeszűkülő téren a városházát, amely így emeletesen szép, és eszembe jut a kolozsvári városcímerrel díszített városháza, melyet 1845 szeptemberében szenteltek fel. Mindig szerettem volna szétnézni az erkélyéről. Mindkettőnek. A római katolikus templom az udvarhelyi barátok templomát juttatja eszembe, talán a két torony miatt, mert nem is egyidősek. A nyíregyházi régi, késő barokk templom idejében még nagy volt a tér, szekerek járták, piacozók vették birtokukba, csakúgy, mint Udvarhelyen a református templom által kettéosztott főtéren az alsó- és felső piacteret. Néha látom is ott a régi piacozó tömeget, aztán egy merész fordulattal a kolozsvári főtéren összegyűlt tömegnek a sok-sok esernyőjét látom a Mátyás-szobor átadásának napján, 1902. október 12-én. A megyeháza, akár az udvarhelyi, csak impozánsabb, az Iskola utca (később Luther utca) eleje akár az egykori udvarhelyi Botos utca, a Benczúr téri egykori Lengyel kioszk, akár az udvarhelyi sétatéri „Dzsungel”. Házak, paloták, indóházak, szobrok. Egy sokféleképpen együvé tartozó világ maradványai, relikviái. Vagy mégsem? A város – városok – arcának részletei, egy nagy mozaiknak a darabjai, melyet mindig a jelenben rakunk össze, hogy otthonunk legyen. Hogy otthon legyünk benne, érzelmesen, érezhetően, talán úgy, ahogy Tamási Áron gondolta. És elég tágasan.

A város, Nyíregyháza – olyan csendesen halad előre az időben, hogy talán észre sem veszi. Hosszú lesz az útja. Talán nem lesz a leghíresebb, élete nem lesz a legviharosabb, és nem a legnagyobb botrányok fognak fészkelni benne, mégis – helye lesz itt mindenkinek, elindulhat innen mindenki és vissza is térhet ide. A plázák utáni jövő víziójában is ott vannak a fortyogó töltött káposztás fazekak, a libbenő, hófehérre mosott függönyök és a homokba kapaszkodó szőlőléből csavart vinkó. Ünneplőbe öltözött tírják leányok cipője kopog a kövön, akik színházból jövet elhaladnak Krúdy szobra mellett.

Krúdy pedig ott fázik a színház előtti téren egy homokfutóban, nézi az arra haladókat, a nevetgélő fiatal hangok nyomában meglát két karcúsú bokát, és halkán felsóhajt: Istenem, a Riszdorfer lányok!

